

2021 / Vol:7, Issue:39 / pp.635-644

Arrival Date : 24.03.2021

Published Date : 18.05.2021

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.582>

Cite As : Oral, E. (2021). "Hititlerde Dinsel Törenler, Bayramlar Ve Festivaller", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 7(39):635-644

HİTİTLERDE DİNSEL TÖRENLER, BAYRAMLAR VE FESTİVALLER

RELIGIOUS CEREMONIES, FEASTS AND FESTIVALS IN HITTITES

Dr.Öğretim Üyesi Ebru ORAL

Batman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Batman/Türkiye

ORCID ID: 0000-0003-1011-4012

ÖZET

Anadolu, tarihin çeşitli dönemlerinde, birçok kültüre ve uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun zengin kültürel mirası içerisinde önemli bir yere sahip olan Hitit Kültürü ile ilgili bilgilere ise, çeşitli arkeolojik kazılar sonucunda ortaya çıkartılan arkeolojik ve filolojik buluntulardan sahip olmak mümkündür. Anadolu'da Hitit Dönemi'ne tarihlendirilen çeşitli yerleşimlerde yürütülen kazı çalışmaları sayesinde, Hitit toplumlarının siyasi ve sosyo-kültürel yapısı, mimarisi, sanatı ve dinsel inanış sistemleri hakkında önemli bilgilere sahip olmak mümkündür.

Tarihin çeşitli dönemlerinde olduğu gibi, coğrafi olarak birbirine yakın olan toplumların, gerek siyasi, gerek sosyo-kültürel ve gerekse ticari ilişkiler sonucunda kültürel açıdan bir etkileşime girdiği anlaşılmaktadır. Sözkonusu kültürel etkileşimin izlerine Hitit toplumlarında da rastlamak mümkündür. Anadolu'da çeşitli arkeolojik yerleşimlerde yürütülen kazı çalışmaları sonucunda ortaya çıkartılan buluntular ışığında, Hitit toplumlarının çok tanrılı bir dinsel inanış sistemine sahip oldukları anlaşılmaktadır. Hitit dinsel anlayış sisteminin şekillenmesinde, Mezopotamya ve Anadolu dinsel inanışlarının çok büyük bir etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu'nun çeşitli yerleşimlerinde yürütülen arkeolojik çalışmalar sonucunda ortaya çıkartılan buluntular, Hitit toplumlarının dinsel inanışları hakkında önemli bilgiler ortaya koymaktadır.

Anadolu'nun çeşitli yerleşimlerinde yürütülen kazı çalışmaları sonucunda, Hitit toplumlarının, tanrılarına verdikleri değeri ve önemi ortaya koyan çeşitli kutsal alanlar ve tapınaklar açığa çıkartılmıştır. Hitit dinsel inanışları içerisinde, özellikle tanrıların memnun edilmesi amacıyla düzenlenmiş olduğu düşünülen çeşitli dinsel törenler, bayramlar ve festivallerin varlığına ilişkin bilgilere, Anadolu'nun çeşitli yerleşimlerinde yürütülen kazı çalışmalarında ortaya çıkartılan arkeolojik ve filolojik buluntular sayesinde ulaşmak mümkündür. Çalışma kapsamında Hitit toplumları açısından önemli bir yere sahip olan dinsel törenler, bayramlar ve festivaller değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Dinsel İnanış, Dinsel Tören, Bayram, Festival.

ABSTRACT

Anatolia has hosted many cultures and civilizations during several periods of history. It is possible to attain information about Hittite culture, which has an important place in rich Anatolian cultural heritage through archaeological and philological remains found as a result of various archaeological excavations. Thanks to excavations carried out in different sites dated back to Hittite Period in Anatolia, it has become available to possess significant information about political and socio-cultural structure, architecture, art and religious belief systems of Hittite communities.

The same as different periods of history, it is understood that the communities, close to each other geographically, interact with each other both in terms of socio-cultural and commercial affairs. It is also possible to see the traces of the beforementioned cultural interactions in Hittite communities. In the light of findings unearthed as a result of the excavations carried out in various archaeological settlement sites in Anatolia, it can be understood that Hittite communities had a polytheistic religious belief system. It is understood that the religious beliefs of Mesopotamia and Anatolia had great effects on formation of Hittite religious understanding system. The findings unearthed during archaeological excavations in different sites of Anatolia reveal important information about religious beliefs that Hittite communities possessed.

At the end of the excavation activities performed in several Anatolian sites, a number of holy sites and temples, which reflect the value and significance Hittite communities gave their gods, were unearthed. Among the Hittite religious beliefs, it is also possible to reach information about several religious ceremonies, feasts and festivals considered to be held particularly in order to please their gods thanks to archaeological and philological findings unearthed through excavation works conducted in various sites of Anatolia. Within the context of the study, religious ceremonies, feasts and festivals having a crucial place in Hittite communities will be tried to be evaluated.

Key Words: Hittite, Religious Belief, Religious Ceremony, Feast, Festival.

1. GİRİŞ

Anadolu festivallerine ait ilk yazılı belgelere Eski Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda rastlanmaktadır¹. Hititlerde Büyük Krallık Çağında düzenlenen festivallerde krallığın iktidarı ve görkemi devlet tarafından oluşturulan görevliler tarafından sağlanmaktadır. Hititler döneminde festivallerin finansman görevini ise Hattuşa'daki sarayın ve tapınağın üstlendiği bilinmektedir. Hititler döneminde düzenlenen festivaller boyunca kralın çeşitli hediyeleri çeşitli şehirlere ve kişi gruplarına göre paylaştığı anlaşılmaktadır. Hitit krallarından IV. Tuthaliya'nın Güneş tanrıçasının tapınağı için 100 gümüş sikkeyi Arinna şehrinin hediye olarak sunduğu bilinmektedir. Festivallerde görev alan köpek maskeli grubun KILAM festivalinde kraldan gümüş, altın, beslenme malzemeleri ve elbise parçalarını aldığı bilinmektedir².

Hititler döneminde festivallerde düzenlenen ritüellerin karakteristik özellikleri arasında dil, müzik, el ve kol hareketleri, dans, festival oyunları ve kehanetler gelmektedir³. Hititler döneminde büyük festivalin en yüksek seviyedeki din adamlığının ve buna eşdeğer kutlamacısının kral olduğu görülmektedir. Festivallerde düzenlenen ritüellerin yöneticisi ise din adamları olup, bunlar arasında yemin rahipleri, rahibeler, kült bekçileri, şarkıcılar, tapınak müzisyenleri, erkek ve kadınlardan oluşan dansçılar, sözlü armağancılar, aşçılar ve tahta örtücüleri gelmektedir⁴.

Festival seremonilerinde kült müziklerinin ve müzik aletlerinin önemi nin büyük olduğu görülmektedir⁵. Festivallerde küçük ve büyük lir, trampet, tamburin, zil, büyük zil, çingirak, flüt ve korna gibi farklı müzik aletlerinin farklı koroların şarkılarına eşlik ettikleri ve ritim tuttıkları anlaşılmaktadır⁶. Hitit festivallerinde müziğin de dans gibi önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Festivallerde şehir ve tapınak dansçılarının yanı sıra komedyenlerin de çeşitli performanslar sergiledikleri görülmektedir⁷. Hititler döneminde festivaller süresince ölümler tapınağına aktarılan bir ayinde erkek keçi derisi giydirilen kör bir kişiye dayak atıldığından ve bu kişinin tapınağına çıkarıldığından bahsedilmektedir⁸.

Anadolu'da Hititler döneminde düzenlenen festivallerde hayvan maskeli insanların görev yaptıkları bilinmektedir⁹. Eski Anadolu kültürlerinde önemli bir yer teşkil eden duaların, yalvarışların ve efsanelerin Hitit festivallerinin önemli bir parçası olduğu görülmektedir. Hitit kültürünün önemli bir parçası haline gelen festivallere eski dünya kültürlerinde de rastlamak mümkündür¹⁰. Özellikle avcılık ve ülke ekonomisinin kaynağını oluşturan insanın varlığı festivallerle ilişkili olarak görüldüğünden toplumların amacına festivallerin önemli ölçüde ışık tuttuğu görülmektedir. Hititler döneminde düzenlenen festivallere sadece insanların değil, heykelleri ve tanrı ruhları ile tanrıların da dahil olduğu görülmektedir¹¹.

Hattuşa'daki kral arşivlerinde bulunan dinsel belgeler sayesinde Hititlerin dinsel yapısı ve kült törenleri hakkında çok geniş bilgi edinme imkanı sağlanmıştır. Hitit tanrılarının yeryüzündeki konutları olarak tanımlanan tapınakların Hitit toplumu üzerinde çok büyük bir önemi bulunmaktadır. Hititler dönemindeki tapınakların sadece dinsel anlam taşımadığı aynı zamanda da bu yapıların sosyo-ekonomik özelliğinin de olduğu anlaşılmaktadır. Hititlerde tapınak personeli "hılamatta" olarak adlandırılmaktadır. Hitit tapınak personelinin geniş bir insan topluluğundan oluştuğu anlaşılmalı birlikte tapınak görevlileri arasında ise; erkek ve kadınlardan oluşan hizmetkarlar, işçiler, küçük meslek gruplarından insanlar, rahip ve rahibeler gelmektedir. Hitit metinlerinde ¹²SANGA ideogramının "Rahip" anlamına geldiği anlaşılmaktadır¹².

Hitit dinsel inanışlarına göre Hitit rahibelerinden oluşan grubun en üstünde krala paralel bir şekilde kraliçe geldiği görülmektedir. Hitit devletinde kraliçenin başrahibe sıfatıyla resmi bayramları ya da törenleri yönettiği bilinmektedir. Kraliçenin kral eşliğinde tapınağı giderek, kurban merasimlerinde yer aldığı ve kült ayinlerinde yönetici sıfatı ile bulunduğu anlaşılmaktadır¹³.

Anadolu'da Eski Hitit Dönemi boyunca gerek Hitit devleti panteonunda gerekse Orta ve Kuzey Anadolu yerel panteonlarında Hattili tanrılara olan inancın ağır bastığı anlaşılmaktadır. Eski Hitit Dönemi'nde Anadolu'da

¹ Haas, 1994: 676.

² Haas, 1994: 677.

³ Haas, 1994: 681.

⁴ Haas, 1994: 678.

⁵ Haas, 1994: 682.

⁶ Haas, 1994: 682.

⁷ Haas, 1994: 684.

⁸ Haas, 1994: 686.

⁹ Haas, 1994: 686.

¹⁰ Haas, 1994: 674.

¹¹ Haas, 1994: 675.

¹² Darga, 1976: 71.

¹³ Darga, 1976: 71-72.

Hitit-Luvi ya da Pala tanrılarının Hatti kültürel bölgesi içinde Hattili isimler aldıkları anlaşılmaktadır¹⁴. Anadolu'da Eski Hitit döneminde devlet panteonunun, Hattuşa'da tapınılan tanrıları ve devletin en önemli dinsel merkezlerindeki yerel panteonlara öncülük eden tanrıları kapsamakta olduğu görülmektedir.

Eski Hitit döneminde Anadolu'da kült törenlerinin kral, krali çift ya da veliaht prens tarafından kutlandığı anlaşılmaktadır. Eski Hitit döneminde Anadolu'da devlet kültürü içinde tapınılan tanrıların Hatti menşeli oldukları anlaşılmaktadır. Bu anlamda özellikle Hattuşa tanrılarının ve Arinna, Zippalanda ve Nerik kutsal şehirlerinin çok önemli bir rol üstlendiği görülmektedir¹⁵.

Anadolu'da Eski Hitit döneminde devlet panteonu yapısının Hattuşa ve Arinna yakınlarındaki dinsel arka planının ve o dönemin kralının ideolojisinin üzerinde kurulduğu anlaşılmaktadır. Hititler döneminde çeşitli kült uygulamaları ve devlet panteonu yapısının kralın, krali çiftin ya da prensin katılımı sayesinde tanrılara kurban sunulması ile dinsel törenlere dönüştüğü görülmektedir¹⁶. Eski Hitit geleneğine dayalı bayramlar arasında bulunan KILAM Festivalinde kutlamaların başkentte yapıldığı ve üç gün sürdüğü bilinmektedir¹⁷.

Anadolu'da Eski Hitit döneminde kutlanan KILAM Festivalinin Hititlerin Fırtına Tanrısı için kutlandığı bilinmektedir¹⁸. Hitit İmparatorluk Döneminde kült uygulamalarında Güneydoğu Asya kökenli Luvili ve Hurrili geleneklerin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Özellikle Suriye ve Mezopotamya inanışlarının Hurri kültürüne geçmesiyle birlikte bundan etkilenen Hitit toplumlarının dünya görüşünde belirgin bir değişikliği yol açtığı anlaşılmaktadır¹⁹.

Hitit İmparatorluk Dönemi krallarının Kuzey Suriye ve Kizzuwatna Bölgesinde yaşayan Hurrilerin tanrılarına taptığı görülmektedir. Bu tanrı ve tanrıçaların Mezopotamya kökenli Suriyeli tanrı ve tanrıçaları kapsadığı anlaşılmaktadır. Bu değişimin en önemli belirtisi ise Hurrili Fırtına Tanrısı Tesub'un devlet panteonuna baş tanrı olarak dahil edilmesidir. Hitit İmparatorluk Dönemi dinsel inanışlarındaki en önemli farklarından birisinin de başşehrin panteonuna ve yerel inanışlara kadar giren yabancı kökenli tanrı ve tanrıçalar olduğu görülmektedir. Eski Hitit Döneminde olduğu gibi Hitit İmparatorluk Döneminde de başşehirde ve diğer şehirlerde kutlanan kral, krali çift ve prenslerin de eşlik ettiği çeşitli festivallerdir²⁰. Hitit İmparatorluk Dönemi'nde devlet panteonunun başındaki Anadolu Fırtına Tanrısı ve Güneş Tanrıçası Arinna'nın yerini Hurri tanrısı Tesub'a bıraktığı görülmektedir²¹. Anadolu'nun doğusu, Suriye ve Kuzey Mezopotamya'daki Hurrili ya da Hurrileşmiş diğer krali aileler gibi yeni hanedanlığın da koruyucu tanrı olarak Teşub'a sahip olduğu görülmektedir. Bu da Hattuşa'nın krali arşivlerinde Hitit uyarlamalı Hurri mitlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Hurri kökenli Kumarbi destanı bir bütün olarak Suriye ve Mezopotamya efsane ve destan metinlerinde geçen hikayelerin bir kısmını oluşturmaktadır. Kumarbi efsanesi ya da destanında ise bir zamanlar yeryüzünün ilk hakimlerinden olan Tesub'un Kumarbi üzerinde kurduğu üstünlükten ve zaferden bahsedildiği anlaşılmaktadır²².

Anadolu'da Hurrili Fırtına Tanrısının Luwili çağdaşı üzerinde önemli bir rolü olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Güney Anadolu yerel panteonları içinde en başta yer alan Fırtına tanrısının Hurrileşmiş Luvili inanışların bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Anadolu'da hanedanlık kültürünün önemli bir parçası olan ve krali aile tarafından tapınılan tanrıların Hurrili Kizzuwatnalı panteona ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu aynı zamanda Anadolu Hurrilerinin ve akrabalarının Kuzey Suriye'deki inanışlarını da göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Anadolu'da Yazılıkaya'daki kutsal kaya kabartmaları, Hititlerin dini anlayışını gösteren önemli bir kaynak olarak dikkat çekmektedir. Yazılıkaya A odasında iki tanrısal figürün dikkat çektiği görülmektedir. Kaya kabartması üzerindeki sahnede Fırtına Tanrısı Tesub'un iki dağ tanrısının ensesinde duruken betimlendiği anlaşılmakla birlikte karşısında betimlenen Hepat'ın ise bir leopar üzerinde tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Tanrılara ise Fırtına tanrısı Tesub'un kutsal boğalarından Seri ve Hurri'nin eşlik ettiği anlaşılmaktadır²³.

Anadolu tasvir sanatında başlıca tanrılara ait tören alaylarının merkezi bir noktada toplanması ile ilgili tasvirlerin, Suriye silindir mühürleri üzerindeki başlıca tanrı panteonlarının antitetik olarak tasvir edilmesi ile

¹⁴ Taracha, 2009: 36.

¹⁵ Taracha, 2009: 38.

¹⁶ Taracha, 2009: 39.

¹⁷ Martino, 2002: 446-447.

¹⁸ Taracha, 2009: 42.

¹⁹ Taracha, 2009: 80.

²⁰ Taracha, 2009: 82.

²¹ Taracha, 2009: 84.

²² Taracha, 2009: 92.

²³ Taracha, 2009: 92-94.

bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bu tasvirlerin kaynaklarının Hurri-Kizzuwatna, Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye'deki Hurri bölgesi olduğu tahmin edilmektedir. Anadolu'da Hurrili Fırtına tanrısı'nın kültüründe Teşub'u izleyen kırk tanrıdan oluşan tanrı alayının sırasının tanrı listelerindeki sıra ile bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Dağlar üzerinde duran iki tanrının ise Kumarbi ve Tasmisu oldukları görülmektedir. Bunların arkasından Ea, Sauska ve hizmetkârları Ninatta ve Kulitta, Ay tanrısı Kusuh, Güneş Tanrısı Simige, Savaş Tanrısı Astabi, yeryüzü sembolü üzerinde duran ve cennetin sembolünü destekleyen iki boğa adam, tam olarak tanımlanamayan on üç tanrı ve omuzlarında orak şekilli kılıç taşıyan yeraltı dünyasına ait on iki tanrı gelmektedir²⁴.

Hititlerin baş tanrısı olan Gök tanrısının tanrıça ile birlikte Hitit devletinin en önemli birleştirici gücü olduğuna inanılmaktadır. Gök tanrısı Hattiler tarafından Taru, Hurriler tarafından Tesup olarak tanımlanmaktadır. Hitit tasvir sanatında ve yazılı belgelerinde Gök Tanrısı'nın dağlar üzerinde durduğu anlaşılmaktadır. Hititlerin dağları kutsal saydıkları ve onlara taptıkları bilinmektedir. Hititlere Hurrilerden geçtiği düşünülen Hazzi ve Nanni isimli dağların gök tanrısı ile yakın ilişkili olduğu görülmektedir. Hazzi'nin Suriye'de Orontes (Asi) nehrinin denize aktığı yer yakınlarındaki Romalıların da Mons Cassius dedikleri dağ olduğu düşünülmekle birlikte Nanni dağının yeri ise net olarak bilinmemektedir²⁵.

Hitit İmparatorluk Döneminde devlet panteonunun baş tanrılarında olan Fırtına Tanrısı ve Güneş Tanrıçası Arinna'nın kültürünün yerli Hitit bölgelerinde de kutlandığı bilinmektedir. Bunlar arasında, Durmitta'nın Fırtına Tanrısı, Suwalliyat, Kumarbi (^PNISABA), Ea, Ay Tanrısı, Cennetin Güneş Tanrısı, Arinna'nın Güneş Tanrıçası, nehirler ve dağlar gelmektedir²⁶.

Festivaller sayesinde insanların tanrılarla doğrudan bağlantı kurdukları na inanılmakla birlikte festivallerin düzenlenmesinin bu açıdan hayati önem taşıdığı düşünülmektedir²⁷. Hitit toplumlarının inanışına göre festivaller sayesinde ritüel davranış şekilleri ve tanrılarla kurulan iletişim de düzenlenmiş olmaktadır. Anadolu ritüellerinin Hitit dönemlerinden daha öncelere dayandığı bilinmekle birlikte, ritüellerin inşası Hatti dilindeki ritüel şarkılar ve kurbanlar hakkındaki Hatti terimi ile ortaya çıkmaktadır²⁸.

Hititler döneminde Zarpiya yalvarma ritüelinde sekiz erkek çocuktan birisine keçi derisi giydirildiğinden bahsedilmektedir. Ritüelde yer alan çocuklardan birisinin de önde gittiğinden ve kurdun şekline girip uluduğundan söz edilmektedir²⁹. Festivallerde düzenlenen diğer bir ritüelde ise hayvan seslerini taklit eden ve koyun gibi böğüren insanlardan bahsedilmektedir. Çeşitli müzik ve şarkıların eşlik ettiği danslarda hayvan maskeli insanların tasvir ettikleri hayvanların ritmik hareketlerini sergiledikleri görülmektedir. Özellikle leopar, kurt, köpek, aslan ve ayıların en az birkaç maskeli avcıyı ve av hayvanını betimlediği görülmektedir³⁰. İskenderun'un 60 km uzağında bulunan Zincirli'de bir ortostat üzerinde aslan maskeli figür dikkat çekmektedir. Hititlerin önemli festivalleri arasında bulunan KILAM Festivalinde kurt maskeli taşıyıcıların avcı birliğinin büyük tören alayına katıldıkları bilinmektedir. Av ayını danslarının hem kurt maskeli hem de köpek maskeli insanlar tarafından sergilendiği görülmekle birlikte aynı zamanda bir avcının dansı ya da bir leoparın dansı şeklinde de sergilendiği görülmektedir. Anadolu'da Neolitik dönemin önemli merkezlerinde birisi olan Çatalhöyük'teki duvar resimlerinde de avcı leopar maskeli dansçıların performans sergiledikleri bilinmektedir. Hititler döneminde ayı, leopar, köpek ve kurt maskeli taşıyıcılardan oluşan avcı birliğinin dansları ve Terasiya insanının dirsek dansının Hatti Teteshapi tanrıçasının festivaline ait olduğu bilinmektedir. KILAM Festivalinde performans sergileyen hayvan kıyafetli ya da hayvan maskeli dansçılar dışında aynı festivalde çıplak adamların verimlilik ve yağmur için dans ettikleri de bilinmektedir³¹.

Hititlerin KILAM Festivalinde performans sergileyen köpek adamlar Hitit metinlerinde şu şekilde geçmektedir: Obv. II (19') [(ŠA LÚ^{MES}UR.GI₇DUGUD)] NÍG.BA-Šu lugal-UN PU-ú-nu-uš-ša-an-zi (20') [(I-NA-UD II ^{KAM}NÍG.BA)] NU.GAL “ Krala şeref vermesi için Köpek Adamların hazır olduğunu sorarlar” (ya da köpek adamlar arasında en çok hazır olanı) İkinci günde hiçbiri olmaz”. Bu tören KBo X 25 VI 9'-11' [I.] de geçmektedir. Burada köpek adamın törensel giysi içinde olduğundan bahsedilmektedir (^{TUG}a-du-up-li)³². Hititçe UR.GI₇ avcının köpeği, av köpeği şeklinde tercüme edilmekte idi. LÚ^{MES}UR.GI₇ ise Köpek

²⁴ Taracha, 2009: 94-95.

²⁵ Akurgal, 1998: 120.

²⁶ Taracha, 2009: 99.

²⁷ Haas, 1994: 675.

²⁸ Haas, 1994: 675.

²⁹ Haas, 1994: 686.

³⁰ Haas, 1994: 687.

³¹ Haas, 1994: 687.

³² Singer, 1983: 130.

Adamlar şeklinde tercüme edilmekte idi. Hitit metinlerinde (KBo XXII 195 Rs. III 15 ‘) te geçen LÜ^{ME5}UR.GI₇GE₆.as ise “siyah renkte köpek maskesi takmış adamlar” olarak tercüme edilmektedir³³.

Eski Anadolu inanışlarında hayvanlarla tanrılar arasında kurulan ilişkinin totem kökenli olduğu düşünülmele birlikte KI.LAM ayininde pars şeklinde dans edilmesinin de aynı köklere bağlı olduğu düşünülmektedir³⁴. Hitit ayinlerinde köpek, kurt, aslan ve ayı adamların ilgili hayvanların derilerine bürünmeleri ya da ilgili hayvanları çağrıştıran maskeler giymeleri Anadolu dışındaki farklı kültürlerde ve coğrafyalarda da çeşitli dönemlerde görülmektedir³⁵. Özellikle Germen ve Kuzey Amerika Kızılderili ayinlerinde kurt maskesi takma ya da hayvan derisi giyme geleneği ilgili toteme ve totemin kaynaklarına ışık tutması açısından büyük önem taşımaktadır³⁶.

Anadolu’da Luvi kültüründe hayvan derisi giyme olayının çeşitli ayinlerde uygulandığı görülmektedir. Luvilerde bu ayinlerin, ülkede açlık ve kıtlık başladığı durumlarda ya da ürünlerin kötü olduğu dönemlerde yapıldığı bilinmektedir. Bu ayinlerin hane reisinin idaresinde yapıldığı, hane reisinin ise tanrılara keçi, şarap ve meyve adadığı görülmektedir. Luvi geleneğinde toplanan sekiz gençten birisinin üzerine öldürülmüş bir keçi derisi atıldığı ve bu gencin diğerlerinin önünde yürüyerek kurt taklidi yaparak uluduğu, bu uygulamanın ise verimlilik büyüsü ile ilgili olduğu düşünülmektedir³⁷.

Hitit devlet bayramlarından birisi olan AN.TAH.SUM ise bitki bayramı olarak kutlanmaktadır. AN.TAH.SUM bitkisinin bayramının 38 gün sürdüğü bilinmekle birlikte kült törenlerinin bir bölümü Hattuşa’da bir bölümünün ise çevredeki şehirlerde yapıldığı anlaşılmaktadır. Bayramlar süresince kralın tek başına bir şehre gittiği görülürken kraliçenin ise yerinde kalarak tapınaktaki büyük toplantıyı yönettiği anlaşılmaktadır. AN.TAH.SUM bitkisini bayramının sekizinci gününde Arinna şehrine gelinir ve kral burada geceyi geçirirken kraliçe ise kendi sarayına gittiğinden bahsedilmektedir. Bayramın dokuzuncu gününde kraliçe sarayında AN.TAH.SUM bitkisini almaktadır. Bu bayramın bazı günlerinde kral ve kraliçenin baş rahip çifti olarak ayinleri yönettiği anlaşılmaktadır³⁸. Hititlerin büyük festivallerinden olan sonbahar festivali nuntariyashas ve bahar festivali AN.TAH.SUM’un başkent dışındaki Katapa, Arinna ve Ankuwa gibi kült şehirlerinde kutlandığı bilinmektedir³⁹.

Hitit geleneğine bağlı olan bir bayramda Rost’a göre köpek adamların hayvan sürüsü getirdikleri, krala çeşitli hediyeler sundukları ve haraç verdikleri, karşılığında ise ekmek, şarap ve giysi aldıkları bilinmektedir. AN.TAH.SUM bayramının onaltı ve ondokuzuncu günlerinde ise köpek adamlara verilecek hediyelerden bahsedilmektedir. Burada “Meşedilerin efendisi, köpek adamları (için) tahsis edilmiş hediye krala beyan der. (İlan eder): giydirilsin, vagata meze ekmeği verilsin, gümüş ve altın verilsin” demektedir⁴⁰. Zithariya bayramı için bir metinde köpek adamların armağan ettiği hayvanların belirtildiği görülmektedir⁴¹. Fırtına bayramında yüksek görevliler için keçi ve koyun, meşediler için hububat, Aslan tapınağındaki bayramda ise hediye adamları için keçi ve koyun, Hattuşa kenti efendileri için ise bir kap bira verildiği bilinmektedir⁴².

Hititlerde görülen hediye takası olayının Amerika, Avustralya ve Okyanusya yerlilerinde de görüldüğü anlaşılmakla birlikte benzer uygulamaların erken Ortaçağ’da İskandinav toplumlarında ve eski Slav toplumlarında da görülmesi ilginçtir⁴³. Hititlerde KI.LAM bayramlarında kralın bahar döneminde tebaalarıyla yaptığı, takas olarak yorumlanmakla birlikte buradaki amacın ise verimlilik ve bolluğu artırma olduğu düşünülmektedir⁴⁴.

Hititlerde Hassumas bayramının dördüncü gününde sabah ayini yemeği ile başladığı ve tatselli görevlisinin ise kurbanları Hestaya götürdüğü bilinmektedir. Burada, görevliler keçiye dışarı çıkarıp derisini yüzer, kör birini soyup döverler ve onu Hesta’ya götürürlerdi. Hassumas’n dördüncü gününde düzenlenen ayinlerde fahişelerin prensin ergenlik dönemine girmesini sağladıkları düşünülmektedir. Güterbock, hassumas bayramı ayinlerinde, ayinsel yer sürme, buğday öğütme, keçi derisi örtünen kör bir adamın Hestaya tıklması gibi uygulamalardan

³³ Akdoğan, 1990: 65.

³⁴ Ardzinba, 2010: 47.

³⁵ Ardzinba, 2010: 47-48.

³⁶ Ardzinba, 2010: 48.

³⁷ Ardzinba, 2010: 48.

³⁸ Darga, 1976: 72.

³⁹ Güterbock, 1970: 178.

⁴⁰ Ardzinba, 2010: 49.

⁴¹ Ardzinba, 2010: 51.

⁴² Ardzinba, 2010: 51.

⁴³ Ardzinba, 2010: 52.

⁴⁴ Ardzinba, 2010: 53.

bahsetmektedir. Bu uygulamalar Güterbock tarafından prensin ergenlik dönemine girmesi ile bağlantılı olarak görülmektedir⁴⁵.

Hassumas bayramında yapılan uygulamalara ve ayinlere dayanarak bu bayramın bahar mevsimi bayramı olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan prensin birtakım görevlilerle birlikte buğday öğütmesi, Hitit bahar bayramlarında buğday öğütülmesini göstermesi açısından önem taşımaktadır. Hassumas'ın bahar bayramı ile olan bağlantısının somut bir diğer örneği, koşulmuş boğalarla yapılan ayin olmakla birlikte, yapılan bu etkinlik ise bahar mevsiminde ekin faaliyetlerini göstermesi açısından önem taşımaktadır⁴⁶.

Hitit festivallerinde önemli yer teşkil eden ayinlerin sadece Hassumas bayramında değil, aynı zamanda Antahsum bahar bayramında ve Vurulliya yılbaşı bayramında da düzenlendikleri bilinmektedir. Hassumas bayramında ve diğer bayramlarda ata kültürünün yansımaları, antahsum bayramında görmek mümkündür. Antahsum bayramında ölen kralların heykelleri önünde yapılan sunu ya da adaklar bunu kanıtlamaktadır. Aynı zamanda, kraliçenin Arinnna kenti güneş tanrıçalarına adaklar sunması ve bir körün Hesta'ya tıklılması ayininin anlamı konusunda fikir vermektedir. Hassumas bayramındaki Hitit ayininde Hesta'ya tıklanan kör adamın karanlığı yani ölümü temsil ettiği düşünülmektedir. Bu ayinde Hesta'ya tıklanan kör adamın "günah keçisi" olarak görülmesi düşünüldüğünden⁴⁷ bu fikrin günümüze kadar süregelen bir anlayışın devamı olabileceği tahmin edilmektedir. Hassumas bahar bayramında olduğu gibi, Antahsum bahar bayramında da "Yıl" Hesta'ya getirilmektedir. Hesta evine tıklanan keçi derisine bürünmüş kör adam, Güterbock tarafından eski yılın sembolik olarak gömülmesi şeklinde yorumlandığından, kör adamın eski yılın ölümünü simgelediği düşünülmektedir⁴⁸.

Hititlerde Hesta evinin kültürel personelinin Gudu rahibinin karısı ve arındırma rahibinden oluştuğu bilinmektedir. Bu kültürel personel dışında baş aşçı, LU MES halliares, Gudu rahibi, sakiler, büyük babanın ev halkı, demirciler, köpek adamlar, saray ölü yıkayıcıları, şarap bardağı taşıyıcılar ve mozole insanları gelmektedir. Metinlerde bu kültürel personelinin faaliyetlerinden fazla bahsedilmediği anlaşılmaktadır. Karalın Hesta evine ulaşması ile birlikte bayan kültürel personelinin kralı selamladığı anlaşılmaktadır. IBoT III 1 11-13-23-38'e göre ise onumla ortak kültürel etkinlikleri gerçekleştirdikleri anlaşılmaktadır. Kültürel olaylar hesta evi adamı ile şu şekilde gerçekleşmektedir: Gudu rahibinin karısı ve hesta evinin adamı ateşten sorumludur ve kral tanrı önünde eğilmek zorundadır⁴⁹.

Hesta evi halkının görev alanının sadece kültürel sınırlı olmadığı anlaşılmaktadır. Hesta evinin halkının kralın geçişi ile birlikte onu selamladığı, daha sonra kurban sundukları anlaşılmaktadır. Hesta evi halkının ritüel faaliyetleri kralla birlikte gerçekleştirdikleri ve bu etkinliklere Gudu rahibinin karısının da eşlik ettiği bilinmektedir. EZEN AN.TAHSUM'un 11. Gününün sonunda ise eski yılı Hesta evine getirdikleri bilinmektedir. Hesta evindeki tüm festivallerin yeni yıl festivalleri ile bağdaştığı anlaşılmaktadır⁵⁰.

Hititlerde AN.TAH.SUM festivalinde eski yılın Hesta Evine denk getirilmesi törenlerindeki kültürel olay örgüsü VAT 7470'den alıntı olan VAT 7470 Vs. II 1-8 adlı paragrafta şu şekilde geçmektedir: Pagen'in en üstünü 11. Günde kral eşliğinde hesta evine getirir. 2. Sonra o tanrı önünde eğildi; ve hangi bira fıçısını 3. Tanrı önüne koydu, sonra içmeyi kavradı 4. Sonra Pagen'in en üstü geri girdi, odacıların en üstünü 5. Yılı Hesta halkına geri verdi 6. Sonra onu bir yatağa yatırdı ve onu açtı 7. Geçmiş yılları yeni yıllarla atfetmek adına hesta evinde 8. Kültürel onurlandırma gerçekleştirilir⁵¹.

Hititler döneminde açılış festivalleri sırasında, alışılmış içki içme ve ekme kurbanlarından sonra 4. Günde aşağıdaki ritüelin hesta evinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır: ... Sonra tazeli rahibi hesta evine yönelir; 2 normal ekme, 4 şekerli ekme, 4 ince ekme ve 12 takarmu pastası. Sonra o sadece bu tanrıları on iki kere içer. Şimdi bir erkek keçi sürüklenir; sonra kesilir ve yenir. Keçi derisi de alınır. Bir kör çıplak resmedilir ve dövülür sonra hesta evine götürülür. Sonra yerler içerler. Bir prens çıkagelir ve Katahha odasına tekrar koyulur⁵². Burada bahsedilen olayların arınma ritüeli ile ilgili olduğu düşünülmektedir⁵³.

Anadolu'nun merkez havzasında ritüel olayların gerçekleştiği yerin tam ortasında bir leopar ortaya çıkmaktadır. "Ve leopar gelir ve miniyas adamı alta gider, ve tanrı yayını tutar, ve onu tanrı önüne koyar".

⁴⁵ Ardzinba, 2010: 57.

⁴⁶ Ardzinba, 2010: 58.

⁴⁷ Ardzinba, 2010: 58.

⁴⁸ Ardzinba, 2010: 59.

⁴⁹ Haas ve Wäfler, 1977: 92.

⁵⁰ Haas ve Wäfler, 1977: 93.

⁵¹ Haas ve Wäfler, 1977: 100.

⁵² Haas ve Wäfler, 1977: 100.

⁵³ Haas ve Wäfler, 1977: 101.

Anadolu'da Hititler döneminde KILAM Festivaline ait bir kalıntıda leopar derisinden ve leopar kafasından bahsedilmektedir. Leopar ve aslan adamların karşısında ise kurt adamların ve köpek adamların durduğundan bahsedilmektedir. Hititlerin Teteshabi festivalinde leopar adamların ise yanyana durduklarından bahsedilmektedir⁵⁴.

Anadolu'da leopar tasvirleri, Çatalhöyük'ün kült alanlarında ya da dinsel alanlarındaki kabartma tasvirlerinden ve Hacılar'da ele geçen plastik eserlerden bilinmektedir. Anadolu'da Boğazköy metinlerinde leoparın Hatti tanrıları İnara, Teteshabi ve Güneş tanrıçası ile yakın ilişki içinde olduğu anlaşılmaktadır. KUB 25, 51Vs. 12'ye göre leoparın kültte canlı hayvan olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. KBo. 3.8+KUB 7.I Rs. III.9, 27'de leopar adamların diğer hayvanlarla da ilişkili olarak sihirli amaçlara hizmet ettiği düşünülmektedir. Anadolu tasvir sanatında leopar ile ilişkili tanrılar arasında; Hebat ve oğlu Sarruma gelmektedir. Yazılıkaya ana galerisinde Hebat ve oğlu Sarruma'nın leoparlar üzerinde dururken betimlendikleri anlaşılmaktadır⁵⁵.

Anadolu dışındaki farklı coğrafya ve kültürlerde bu ayine benzer birtakım uygulamaların yapıldığı bilinmektedir. Eskiçağ'da Roma'da Mamuralia ayininde hayvan derisine bürünmüş olan ve Mamurius Veturius adı verilen kişinin sopa ile şehirden kovulduğu bilinmektedir. Eskiçağ'da Roma'da yapılan bu ayinin amacını ise kışın ve eski yılın kovulması teşkil etmektedir⁵⁶.

Hititlerde festival kutlamalarında ve çeşitli ritüellerde dans performanslarının sergilendiği ve çeşitli müzik aletlerinin çalındığı bilinmektedir. Hititler'de düdük, flüt ve borazan vb. klasik müzik aletleri dışında ses çıkaran ve ritm tutan her nesnenin müzik aleti olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bir Hitit metnine göre *GISmar i* "mızrak" olarak tanımlanan nesnelerin birbirlerine vurulması ile müzik elde edilmektedir. Hititlerde mızrakların birbirine vurulması ile yapılan çeşitli etkinliklerin muhtemelen savaş oyunu olduğu tahmin edilmektedir. Hititlerde meşhur hayvanların geçiş merasimi esnasında köpek adamlar adı verilen avcılara tören elbiseleri verilmektedir. Köpek adamların kralın önünde eğilerek oturduğu, bu sırada ise koruyucu tanrının müzisyeninin harp çaldığı bilinmektedir. Annuvalı adamların ise avcılarla birlikte mızraklarını birbirlerine çarparak çeşitli şarkılar söyledikleri bilinmektedir⁵⁷.

Hitit kült törenlerinde performans sergileyen insan-hayvan karışımı varlıkların Hititçe anlamları şu şekildedir: Hititçe kurt kelimesi UR.BAR.RA, kurt adamlar ise LU^{MES}UR.BAR.RA, köpek kelimesi UR.ZİR, köpek adamlar LU.UR.ZİR, aslan UR.MAH, aslan adamlar ise LU^{MES}UR.MAH şeklinde tercüme edilmektedir⁵⁸.

Anadolu dışında Mezopotamya ve Mısır tasvir sanatında da hayvan maskeli rahiplerin çeşitli ritüellerde görev yaptıkları bilinmektedir. Mısır tasvir sanatında birtakım tanrıların da aynı zamanda hayvan başları ile betimlendiği bilinen bir gerçektir⁵⁹. Mısır'da XIX ve XX. Hanedanlık dönemi tasvir sanatında betimlenen hayvan maskeli figürlerin maskelerinin omuzlara kadar uzandığı görülmektedir. Mısır tasvir sanatında kedi ve aslan maskeli kadın tasvirlerini çeşitli duvar resimleri üzerinde görmek mümkündür⁶⁰.

Anadolu'da Hitit kült törenlerinde performans sergileyen hayvan maskeli insanlar gibi Mısır'da da çeşitli festivallerde hayvan maskeli insanların görev yaptığı anlaşılmaktadır. Mısır'da özellikle XIX. Hanedanlık (yaklaşık olarak M.Ö. 1200) III. Ramses döneminde düzenlenen devlet festivalleri, alaylar, yıldönümleri ve jübile kutlamalarında hayvan maskeli rahiplerin görev aldıkları bilinmektedir. Mısır tasvir sanatında betimlenen hayvan maskeli görevlilerin firavunla iletişimde önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Mısır toplumlarında da tıpkı Anadolu ve Mezopotamya'da olduğu gibi hayvan maskelerinin doğaüstü güçleri sembolize ettiği fikri yaygındır⁶¹.

Hititler döneminde avcılıkla ilgili dans türlerinden birinde hayvan başlı insanlar şu şekilde tanımlanmaktadır: "Pars maskesi giymiş adam gelir, arkasından elinde tanrının yayını taşıyan bir avcı (miniya-adamı) yürümektedir. Tanrının önüne kadar yürürler. Saki onlara içecek verir. İçerler ve boş bardakları geri verirler. Bir defa dans ederler ve geri dönerler". Hititler döneminde bu şekilde tanımlanan avcılık dansının kökeninin hiç şüphesiz Neolitik dönem Çatalhöyük kültürüne dayandığı görüşü hakimdir. Hititler döneminde kurt maskeli insanlar tarafından yapılan danslı gösterilere benzer etkinliklerin Eski Taş Devri toplumlarının avcı

⁵⁴ Haas, 1981: 108-109.

⁵⁵ Ebeling ve Meissner, 1980-1983: 604-605.

⁵⁶ Ardzinba, 2010: 59.

⁵⁷ Ünal, 1999: 231.

⁵⁸ Friedrich, 1952: 299.

⁵⁹ Wolinski, 1987: 22.

⁶⁰ Wolinski, 1987: 24.

⁶¹ Wolinski, 1987: 25,28.

ritüellerinde de görülmesi büyük ölçüde önem arz etmektedir. Kurt maskeli adamların sergilediği danslar ve performans şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Kurt maskeli adam [içeri girer] ve bir et parçasını kapmak için güreşir. Ele geçirdiği eti Titiwatti tanrısının rahibine verir, o da bunu tanrının sunağı önüne koyar. Bu arada iki kurt adam tanrının önünde dans etmektedir; onların karşısında da iki kız dans ederler. Kızların grup başkanı ve rahibe dans ederek öne doğru koşuşurlar. Dans faslı bitince bakire bir kız Tanrı Titiwatti'nin kırmızı elbisesini [tutar ve onu...] ile yukarı kaldırır / fırlatır ve üzerine atlar. Bezi yere koyar (serer) öne doğru yürür. Kızlar ve rahibeler giderken, kurt adamlar öndeki insanları kovalarlar, ta ki grup Pazar yerine gelinceye kadar”. Hititler döneminde kurt maskeli adamlar tarafından gerçekleştirilen bu dansların günümüzde Doğu Afrika'da ve Orta Amerika'da varlığı bilinmektedir⁶².

Hititler döneminde kurt maskeli dans eden adamlar dışında metinlerde hayvan postu giyen ya da hayvan seslerini taklit eden insanların yaptığı danslar ve gösteriler de büyük önem taşımaktadır. Kizzuwatna kökenli Zarpiya ritüelinde sahneye dokuz adet bakir erkekten birisinin keçi postu giydiğinden ve uluyarak öne doğru koştuğundan bahsedilmektedir. Keçi postu giymiş olan delikanlının masaya geldiğinden ve diğer sekiz delikanlının da ona katıldığından ve masanın etrafında dönmeye başladıklarından bahsedilmektedir. Bu arada masanın üzerinde bulunan çeşitli etlerden yediklerinden bahsedilmektedir⁶³. Zarpiya ritüelinde performans sergileyen henüz kadına gitmemiş sekiz delikanlının dinsel yönden temizliği gösterdiği düşünülmektedir. Hititler döneminde Ashella ritüelinin dördüncü gününde tanrılara koçla çiftleşmemiş bir dişi koyunun sunulması da dinsel yönden temizliği simgelemesi bakımından önem taşımaktadır⁶⁴.

Hitit metinlerinde UR.GI₇ daha önceden “avcının köpeği, av köpeği” şeklinde tercüme edilmekteydi. Bu sözcük LÚ meslek determinatifi ile birlikte geçtiğinden LÚ^{MES}UR.GI₇ “köpek adamlar” olarak tercüme edilmiştir. LÚ^{MES}UR.GI₇GE₆-as “siyah renkte köpek maskesi takmış adamlar” olarak tercüme edilmektedir⁶⁵. Hitit metinlerinde ayinlerde görev alan köpek adamlar, LÚUR, ayinlerde görev alan kurt adamlar LÚUR.GI₇ ve ayinlerde görev alan aslan adamlar ise LÚUR.MAḪ şeklinde tanımlanmaktadır⁶⁶.

Hitit toplumlarında önemi büyük olan büyü'nün dinsel alanlarında hayvanların kullanıldığı bilinmektedir. Özellikle apotropaik köpek figürlerinin binaların girişinde bekçi olarak kullanıldıkları anlaşılabilir şekilde birlikte canlı hayvanlara ise ritüellerde ve kötü iktidarların, kötülüğü içinde barındıranların yalvarma kabullerinde ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Hitit dönemine ait hasarlı bir metinde UR.GER.li ifadesinin bir köpek türü için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Aslan kelimesi için ise UR.MAḪ ifadesinin kullanıldığı bilinmektedir. Hititlerde költ törenlerinde görevli köpek adamların protohatti tanrıları ile bağlantı içinde oldukları bilinmekle birlikte ritüel boyunca zil çaldıkları ve şarkı söyledikleri anlaşılmaktadır. Köpek adamların sığırları sürdükleri, krala çeşitli hediyeler getirdikleri, ekmek, şarap ve giysi parçaları aldıkları bilinmektedir. Köpek adamlar gibi kurt adamların da költ işçileri olarak Protohatti tanrıları ile bağlantı içinde oldukları anlaşılmaktadır⁶⁷.

Hititlerin önemli yerleşimlerinden birisi olan Boğazköy'de ele geçen yazılı belgelerde çeşitli hayvan isimleri çeşitli görev isimleri ile eşleştirilmektedir. KUB VIII ro Rs.2.ff'de LU sarmiyas adının birtakım ritüellerde hayvan isimleri ile ilgili olarak költ işçisi şeklinde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Buna kanıt olarak ise LU.PIRIG.TUR, LU UR.BAR.RA, LU.UR.GI ve LU hartaggas isimleri gösterilmektedir. Hititler döneminde ritüel törenlerde görev yapan költ işçileri arasında kartal ya da saldırı maskeleri ve kartal gagalı insan-hayvan karışımı varlıklar gelmektedir. Költ törenlerinde görev alan diğer işçiler arasında; leopar adamlar LU.PIRIG.TUR, kurt adamlar LU.UR.BAR ve köpek adamlar ise LU.UR.GI şeklinde bilinmektedir⁶⁸.

Hititler döneminde düzenlenen költ törenlerinde kurt adamların dans ettikleri ve çeşitli oyunlar oynadıkları anlaşılabilir şekilde birlikte adlarının çeşitli bağış ve kurban listelerinde geçtiği bilinmektedir. Kurt adamların költ törenleri sırasında önden koştuğu, öldürdükleri, kestikleri ve parçaladıkları anlaşılmaktadır. Aslan adamların ise hazgara kızlarının yanına gittikleri ve farklı köklerden geldikleri anlaşılmaktadır⁶⁹.

Hitit költ törenlerinin hazırlığını yaptıkları anlaşılabilir şekilde hazgara kızlarının SAL.MES hazgarai- adı altındaki kadınlar topluluğundan oluştuğu görülmektedir. Hazgarai kadınlarının görevleri arasında; sunakları gerekli yerlere

⁶² Ünal, 1999: 233-235.

⁶³ Ünal, 1999: 235.

⁶⁴ Dinçol, 1985: 32.

⁶⁵ Akdoğan, 1990, 65.

⁶⁶ Rüster ve Neu, 1989: 358.

⁶⁷ Rost, 1961: 418-419.

⁶⁸ Alp, 1991: 326.

⁶⁹ Rost, 1961: 420.

yerleştirmek ve kurban olarak sunulan ekmek, içki, meyve vb. sunuları taşımak gelmektedir. Hitit kült törenlerinde görevli olan hazgara kadınları dışında hazgara kadınları ile birlikte geçen diğer kült personelini ise kurt adamlar olduğu görülmektedir. KBo II 8 a.y. III 11,12, 23, 26 adlı metinde kurt adamların kurban törenleri için meyve getirdiklerinden bahsedilmektedir. Hittilere ait bir kült envanter metninde ise *hazgara* kadınlarının tek başına şarkı söyledikleri anlaşılabilir şekilde birlikte aynı zamanda tanrıların eğlendirilmesi törenlerinde de görevleri olduğundan bahsedilmektedir⁷⁰.

Mezopotamya, Mısır, Anadolu ve Yunan toplumlarına ait birtakım mitolojik motiflerin tüm dünyaya yayılmış olması bilim adamları tarafından şaşkınlıkla karşılanmaktadır. Hemen hemen tüm kültürlerde yaratılış efsanesinin bulunması ilk toplumların kâinat ve yaşamın sırrı hakkında aynı temel değerler üzerinde ortak bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Dünyanın yaratılışı ile ilgili efsanelerin tüm dünyada olmasa da, insanoğlunun yaratılışı ile ilgili efsanelerin evrensel olduğu görülmektedir.

Bu konuda araştırmalar yapan çeşitli bilim adamlarından biri olan Rooth, Kuzey Amerika Kızılderililerinin üç-yüz yaratılış efsanesinin sekiz ana tipinin olduğunu ve bu sekiz tipin yedisinin günümüz Avrupa, Asya ve Avrasya’ında mevcut olduğu görüşüne ulaşmıştır. Rooth adlı bilim adamı dışında Leach, Kuzey, Güney ve Orta Amerika, Sibirya, Afrika, Okyanusya, Orta ve Uzak Doğu gibi farklı ve uzak coğrafyalarda seksen iki yaratılış hikâyeleri üzerinde yaptığı çalışmalarda hikâyeler içinde geçen başlıca ana motifin “kâinatın su üzerinde kaosla başladığı” yönündeki görüşüdür. Mezopotamya kültürünün günümüze kadar ulaşan önemli miraslarından birisi olarak kabul edilen tufan hikâyesinin evrenselliğinin ise, efsanelerin yayılmasına ve ödünç alınmasına bağlı olduğu düşünülmektedir⁷¹.

KAYNAKÇA

Akdoğan, R; “Boğazköy Metinlerinde Geçen Bazı Hayvan İsimleri”, Anadolu Medeniyetler Müzesi 1989 Yılı, Ankara, 1990.

Akurgal, E; Anadolu Kültür Tarihi, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Tübitak, Ankara, 1998.

Alp, S; Hethitische Briefe aus Maşathöyük, Türk Tarih Kurumu Yayınları, V-35, Ankara, 1991.

Ardzinba, V; Eski Çağ Anadolu Ayinleri ve Mitleri, Kafkas Bilimsel Araştırma Merkezi ve Yayıncılık İşletmesi, Kafdav Yayınları, Ankara, 2010.

Bratton, F.G; Yakındoğu Mitolojisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, NU. 99, Çev. Nejat Muallimoğlu, İstanbul, 1995.

Darga, A.M. Eski Anadolu’da Kadın, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul, 1976.

Dinçol, A. M. “Aşhella Rituali ve Hititlerde Salgın Hastalıklara Karşı Yapılan Majik İşlemlere Toplu Bir Bakış”, Belleten, Cilt XLIX, sayı: 193, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara. s. 1-40, 1985.

Ebeling, E ve Meissner, B. “Leopard”, Reallexikon der Assyriologie, Sechster Band, Klagegesang-Libanon, Walter de Gruyter, Berlin, New York, s. 604-605, 1980-1983.

Friedrich. J. Hethitischen Wörterbuch, Kurzgefasste Kritisches Sammling der Deutungen Hethitischer Wörter, Carl Winter Universitäts Verlag, Heidelberg, 1952.

Güterbock, H.G. “Some Aspects of Hittite Festivals”, Actes de la XVIIe Rencontre Assyriologique Internationale, Études recueillies par André Finet, Gembloux: Imprimerie J. Duculot, s.175-179, 1970.

Haas, V ve Wäfler, M. “Bemerkungen zu *êhešti/ā*”, Ugarit-Forschungen Internationales Jahrbuch für die Alterumskunde Syrien-Palästinas, Band, 9, Verlag Butzon&Bercker Kevelaer. s.87-122, 1977.

Haas, V. “Leopard und Biene im Kulte hethitischer Göttinnen”, Ugarit Forschungen, Band 13, Verlag Butzon & Bercker Kevelaer. s.101-116, 1981.

Haas, V. Geschichte Der Hethitischen Religion, Handbuch Der Orientalistik, Leiden, New York, E.J. Brill, 1994.

⁷⁰ Darga, 1976: 77.

⁷¹ Bratton, 1995: 27-28.

- Martino, S. “Hitit İmparatorluğunda Kült ve Bayram Kutlamaları”, Die Hethiter und Reich das Volk der 1000 Gotter, Kunst-und Ausstellungshalle der Bundesrepublik Deutschland. s.444-447, 2002.
- Rost, L. “Zu den hethitischen Bildbeschreibungen” (I. Teil), MIO VIII / 2, s. 161-217, 1961.
- Rüster, C ve Neu, E. Hethitisches Zeichenlexikon, Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten, Studien zu Boğazköy-Texten Beiheft 2, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1989.
- Singer, I. The Hittite K1.Lam Festival, Studien zu den Boğazköy-Texten, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1983.
- Taracha, P. Religions of Second Millennium Anatolia, Dresdner Beiträge zur Hethitologie Herausgegeben von Johann Tischler, Band 27, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2009.
- Ünal, A. Hititler-Etiler ve Anadolu Uygarlıkları, Etibank, İstanbul, 1999.
- Wolinski, A. “Egyptian Mask”s: The Priest and his Role, Archaeology Vol. 40, Number 1, 19. s. 22-29, 1987.